

Harkranksviken, Bullerö

Upplysningar om naturreservatet, boende och bokningar görs hos naturbevakaren, tfn: 08-571 590 92. Naturbevakaren har också information om tider för visningar av torpbebyggelsen på Rågskäret och guidningar på Bullerö. Inom naturreservatet finns sopanor med sop- och toalettservice på ett 20-tal platser. De är som regel placerade i anslutning till de mest utnyttjade naturhamnarna. Närmaste bensinstation, färskvarter, krog och livsmedelsaffär finns vid Solvik på Nämndö, väster om reservatet. Telefonnummer hit är 08-571 560 17.

På både Rågskäret och Bullerö finns markerade natur- och kulturstig, dock i mer krävande terräng. På Bullerö finns också en raststuga för dagbesök och en allmän bastu. Här kan en begränsad mängd färskvarter erhållas. Norr om byn ligger en talplats där du får tälta på plats som anvisas av naturbevakaren. Inom reservatet finns också flera fina uthyrningsstugor.

Tillgängligt för alla

The Bullerö archipelago consists of no less than 900 islands, islets and skerries which have been protected since 1967. There is a profuse bird life and within the reserve there are three bird conservation areas with no public access during certain times of the year. The area's largest and most visited island is Bullerö, that offers the possibility of camping or staying overnight at a youth hostel. You'll also find an exhibition of the archipelago's nature and culture. On the islands of Bullerö and Rågskäret there are idyllic fishing cottages whose history dates back to the 18th century. Both islands have marked walking tracks with information about both the nature and culture of the area. Please observe and follow the special instructions in place at the nature reserve.

Die Bullerö-Inselgruppe besteht aus nicht weniger als 900 Inseln, Felseninseln und Schären, die seit 1967 unter Schutz stehen. Das Reservat ist durch reiches Vogelleben gekennzeichnet, und hier gibt es drei Vogelschutzgebiete, zu denen der Zutritt in bestimmten Teilen des Jahres untersagt ist. Die größte und meistbesuchte Insel des Gebietes ist Bullerö. Hier kann man zelten oder in der Jugendherberge übernachten und eine Ausstellung zur Natur und Kultur der Schären besuchen. Auf Bullerö und auf Rågskäret liegen idyllische Fischerhäuschen, die auf eine Vergangenheit bis ins 18. Jahrhundert zurückblicken können. Auf beiden Inseln gibt es gekennzeichnete Pfade mit Informationen über Natur und Kultur. Im Naturschutzgebiet gelten besondere Vorschriften – bitte beachten Sie diese genau.

Bullerö by

arter som kartoff, jungfrulin, natviol och gulliviva vilka är beroende av den återkommande havden. Utan skötsel skulle ängens och hagens växter konkurreras ut av högväxta gräs, örter och lövly.

Unik vattenmiljö
Östersjön är världens största brackvattenhav och bildades efter den senaste istiden. Det betraktras därför som ett ungt hav där växter och djur haft kort tid på sig att utvecklas. Östersjön är naturligt artfattigt och många växter och djur lever på grund av den låga salthalten på gränsen till sin förmåga. Många arter, till exempel blåmussla och havstulpan, är därför småvuxna i jämförelse med i Västerhavet. Blåstången har en nyckelroll i Östersjöns ekosystem och bildar rängbälten motsvarande landmiljöns skogar. Över hälften av Östersjöns marina djurarter är knutna till blåstångsbältena under någon period av sitt liv men under senare år har blåstångens utbredning minskat till följd av övergödning. Många av Östersjöns djur och växter är därför hotade. I reservatet finns ett rikt fågelliv. Till karaktärsarterna hör ejder, vigg, svarta, skrak och många måsfåglar. Drillsnäppa, rödbena, roska, näktergal, höksångare och orre är andra arter som gäddens gigan – havörnen. Havörnen är liksom många andra fåglar i reservatet mycket känslig för störning under sin häckningstid. Därför finns flera fågelskyddsområden i reservatet med tillträdesförbud under fåglarnas mest känsliga period, från 1 februari till och med 15 augusti. Havörnen var nära utrotning under 70-talet på grund av höga halter av miljögifter, men idag anses stammen vara livskraftig.

Välkommen till Bullerö

NATURRESERVAT I STOCKHOLMS LÄN

Bullerö

Bulleröskärgården består av inte mindre än 900 öar, kobbar, skär och mellanliggande fjärdar. Sammanlagt ingår cirka 450 hektar mark och 4 000 hektar vatten i reservatet, som bildades 1967 för att trygga allmänhetens möjlighet till friluftsliv. Reservatet erbjuder rika naturupplevelser i miljöer som också har en spännande kulturhistoria.

Magra hållmarker i utsatt läge
Bergtunden i reservatet består till största delen av granit och leptit. De sura bergarternas vegetation skiljer sig avsevärt från den som påträffas i skärgårdens kalkrika områden, där växtligheten är rikare och ymigare. Floran i Bulleröreservatet är typisk för mellan- och ytterstskärgården. På öarna i västra delen av reservatet dominerar hållmarkfallskog. Öarna skogsräddas glesnar östert och barrträden ersätts av lövskog med al, björk, asp och ask. De lågvuxna lövträden bildar här *martin lövskog*, en naturtyp som är unik för Stockholms och Alands skärgårdar. På de magra hållmarkerna finns också små kärr med vitmossor, hjortron, tuvull och silshår. I kanterna växer kräktis, ljung och odon. Ytterstskärgårdens vegetation för tankarna till den svenska fjällvärlden. Mycket blåst, hårda vintrar och regnfattiga somrar sätter sin prägel på naturen i skärgården liksom i fjällvärlden.

Stränderna
Reservatets saltstänka och karga klippstränder tillhör lavarna. Strax ovanför vattenytan växer den svarta och hala saltlaven – den enda växt som klarar av att ständigt över-sköljas av saltvatten. Utom rätkhäll för vågornas skvalp växer ett bälte med kartdavar rätt ut till bergen. Till kartdavar hör den vakert färgade praktlaven. Större växter påträffas endast i klippskrevor och på stenstränder, där fackelblomster och strandaster bildar färggranna rabatter.

Ängs- och hagmarker
De öppna markerna på de inre delarna av Bullerö och Rågskäret, de två största öarna i reservatet, sköts genom bete och slåtter. Till markernas typiska ängs- och betemarkshäror hör

Bullerö naturreservat

Naturvårdsförvaltare:	Länsstyrelsen i Stockholms län Enheten för naturvård Box 22067 104 22 Stockholm Tfn 08-785 40 00 www.lansstyrelsen.se/stockholm
Markägare:	Staten genom naturvårdsverket
Naturbevakare:	Jan Olsén Tfn 08-571 590 92, 070-622 31 37
Utställningen:	Öppettider: 15/4–15/6 helger 9–19 16/6–15/8 alla dagar 9–19 16/8–30/9 helger 9–19 Övriga tider: kontakta naturbevakaren
Kommunikationer:	Reservatet nås med egen båt eller båttaxi. Naturbevakaren kan informera om turtrafik till Bullerö.

Foldern är producerad av Naturcentrum AB på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholms län 2008. Omarbetat nytryck 2010. Upplägga: 10 000 ex. Foto framsidan: Bergslagsbild AB. Övriga foton: Johan Ahlbom. Illustrationer: M. Persson (blåstång), P. Elfman (fåglar), N. Forshed (kattfot) och K. Hagstrand-Vélicu (Naturum, fiskartorpet Rågskäret).

Bullerön – välbesökt konstnärshem

Skärkarlsepoken

Bullerös äldre kulturhistoria är relativt okänd. Först år 1653 omnämns en mer permanent bosättning men sannolikt har ön varit bebodd långt tidigare. År 1688 byggs ett större torp på ön som då tillhörde Östansviks gods på Nämndö. Under 1800-talets början avstyckades Bullerö och 1866 gjordes laga skifte över "Bullarö By", där det under 1800-talet bodde tre familjer. Som mest bodde här 14 vuxna och tre barn! Byn låg liksom idag i Hemviken.

I dalgångarnas ängsmarker låg sammanlagt 14 små åkrar där potatis och rotfrukter odlades. Åkrarna brukades med hjälp av tråplog. Från strandängarna bärgades hö som vintertid gavs till djuren, men fodret räckte sällan till något dragdjur så byborna fick själva dra den tunga ploget. Fisket var dock huvudnäring för skärgårdsborna och den saltade fisken var en värdefull vara som byttes mot brödsäd med Upplandsbönderna runt Mälaren.

Delar av Bullerös naturreservat sköts numera åter på traditionellt vis. Ängar hävdas genom slåtter och den södra delen av ön har restaurerats för att efterlikna 1800-talets förhållanden. Här breder idag en trädlös hed ut sig, där ljusälskande växter får en ny chans.

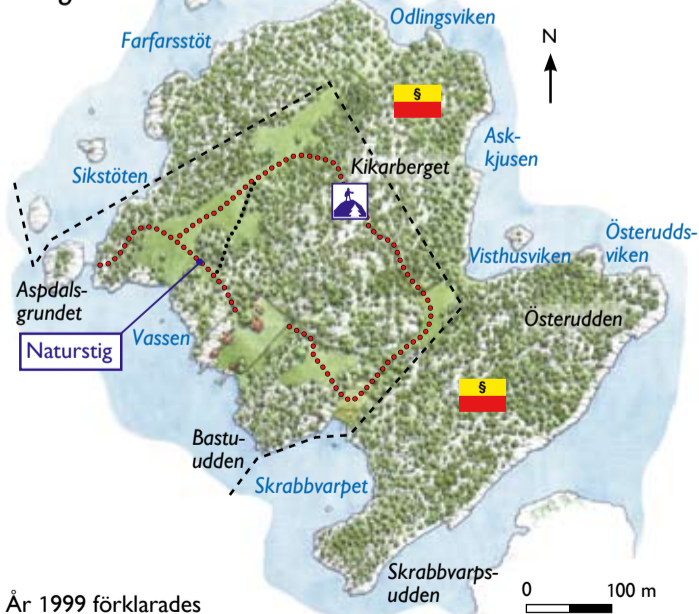
- Reservatsgräns
Boundary of the reserve - Reservatsgrenze
- Fågelskyddsområde, **Tillträde förbjudet 1/2-15/8**
- § Bird conservation area, **no admittance 1/2-15/8**
- § Vogelschutzgebiet, **Zutritt verboten 1/2-15/8**
- Sopmaja
Dustbin - Abfalltonne
- Torrklösett
Earth toilet - Trockentoilette
- Torrklösett, rullstolsanpassad
Earth toilet, adapted for accessibility
Trockentoilette, barrierefreie Anlage
- Eldstad
Fireplace - Feuerstelle
- Övernattning
Accommodation - Übernachtung

Tänk på att!

- Kör sakta när Du närmar Dig fågelflockar.
- Skingra inte kullar av sjöfågel, de blir då lätt trutarnas byte.
- Undvik att uppehålla Dig på de små kobbarna och skären under maj och juni, då dessa områden är häckningsplatser för fåglar.
- Respektera fågelskyddsområdenas tillträdesförbud 1 februari till 15 augusti.
- I reservatet är det förbjudet att:
  - förankra båt på samma plats för längre tid än två dygn,
  - tälta på samma plats för längre tid än två dygn. I byn på Bullerö får tältning endast ske på anvisad plats,
  - köra snabbare än 7 knop inom 100 meter från stranden,
  - göra upp eld annat än på anvisade eldplatser.

Fullständiga reservatsbestämmelser finns anslagna på skyltar inom reservatet. Var mån om att följa dem!

Rågskär

År 1999 förklarades torpstället på Rågskär som byggnadsminne.

Konstnärshem

År 1908 avslutades den egentliga skärkarlsepoken på Bullerö i och med att konstnären Bruno Liljefors köpte ön. Liljefors kom för första gången i kontakt med skärgården 1894, då han och flera andra konstnärer bestämt sig för att på franskt manér bilda en konstnärskoloni. De slog sig ner på Östra Lagnö och Liljefors blev snabbt fascinerad av skärgården, vilket gjorde tydliga avtryck i hans skapande. På Bullerö lät Liljefors 1909 uppföra en stor ateljé eller jaktstuga, som idag inrymmer en utställning. Det var här som det omtalade Bullerölaget hade sina sammankomster. Det bestod av Albert Engström, Anders Zorn, zoologen Gustaf Kolthoff, flygarbaronen Carl Cederström och några fler utvalda. De träffades till sjöfågeljakten om våren och till harjakten om hösten. Det blev både långa jakt dagar och trevliga kvällar i goda vänners lag med god mat och rikligt med dryck! År 1923 avslutade Liljefors sin tid på Bullerö med att sälja ön till Torsten Kreuger, som så småningom kom att äga även Rågskär.

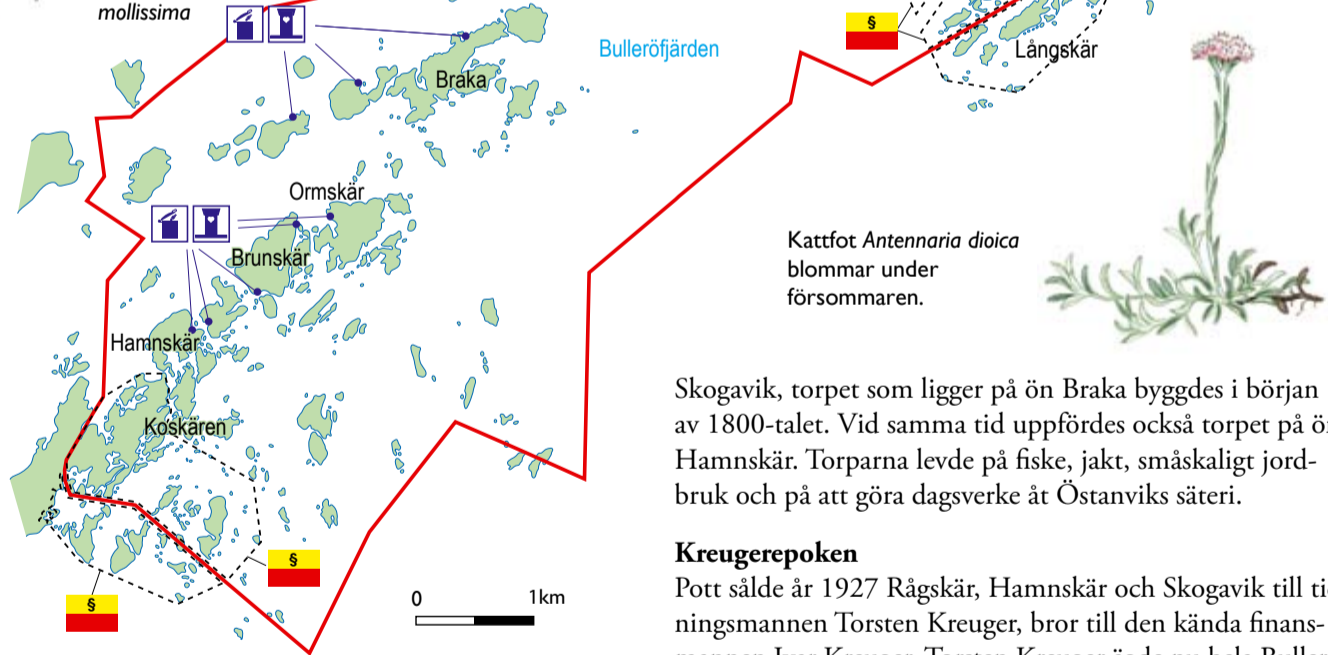

Jaktstugan på Rävängen med utställning.

- Utsiktsplats
Viewpoint - Aussichtspunkt
- Brunn
Well - Brunnen
- Bastu
Sauna - Sauna
- Tältplats
Campsite - Zeltplatz
- Skärgårdsbåt
Archipelago Boat - Schärengartenboot
- Ankringsplats
Anchorage - Ankerplatz

Ejder
Somateria mollissima

Kattfot *Antennaria dioica*
blommar under försommaren.

Rågskär, Skogavik och Hamnskär

Skärkarlsepoken

Rågskär användes redan under medeltiden som betesholme för kreatur från Östansviks Säteri på Nämndö. År 1790 byggdes torpet på ön som brukades av dagsverkstorpere. Torparna Carl och Lovisa Sandström, som bodde på Rågskär från 1885 till 1945, har blivit närmast legendariska. De fick 14 barn, varav 11 nådde vuxen ålder. Familjen levde av fiske och ett litet jordbruk med kor, får och endast 3,5 hektar åker och äng. Godsherrn på Östansvik, Gustaf Pott tvingade Sandströms att förbinda Rågskär och Idöborg med sex träbroar så att de snabbt skulle kunna komma då han kallade på hjälp. Dessutom fick de bygga ytterligare ett stort antal träbroar för att Potts jaktlag lätt skulle ta sig fram mellan öarna. Det blev sammanlagt 2,5 kilometer broar! Till minne av familjen Sandström har bron mellan Rågskär och Aspödsgrundet återuppbyggt. År 1945 flyttade Sandströms, som var de sista torparna på ön, från Rågskär.

Bullerö

Havsörn
Haliaeetus albicilla

Skogavik, torpet som ligger på ön Braka byggdes i början av 1800-talet. Vid samma tid uppfördes också torpet på ön Hamnskär. Torparna levde på fiske, jakt, småskaligt jordbruk och på att göra dagsverke åt Östansviks säteri.

Kreugerepoken

Pott sålde år 1927 Rågskär, Hamnskär och Skogavik till tidningsmannen Torsten Kreuger, bror till den kända finansmannen Ivar Kreuger. Torsten Kreuger ägde nu hela Bulleröarkipelagen, från Nämndö ut till Bullerö. Torsten Kreuger finansierade en rad filmproduktioner både inom och utom Sveriges gränser. Det sägs att många kända skådespelare besökt Bullerö, däribland Charlie Chaplin, Mary Pickford och Zarah Leander. Torsten Kreugers son Björn, med stort intresse för naturvårdsfrågor, bodde långa perioder på Rågskär under 50- och 60-talet. Under denna tid förekom inte sällan boplundring och vandalisering av rovfågelbon. Björn Kreuger satte därför ut både havsörn och berguv på öarna och lät dessutom specialtillverka "örnskydd" som än idag kan studeras på både Bullerö och Rågskär.

Levande kulturminne

Sedan 1990-talet har byggnader och odlingsmarker renoverats och restaurerats. Lövträden hamlas och åkrar och ängar hålls öppna genom slåtter och bete. Hamling innebär att man beskär trädens lövverk med 3-5 års mellanrum. Det ger träden ett typiskt utseende och kan förlänga deras livslängd. Förr i tiden användes löven som foder till kreatur.